

Biuletyn

ARCHIDIECEZJI GDAŃSKIEJ

ISSN 2083-4403

Nr 4 (312) • 23 stycznia 2015

Osoby konsekrowane w *communio* Kościoła

List pasterski Episkopatu Polski na Dzień Życia Konsekrowanego

Dzień Życia Konsekrowanego, który obchodzimy w każde święto Ofiarowania Pańskiego, ma w tym roku charakter szczególny. Wpisuje się on bowiem w ogłoszony przez papieża Franciszka Rok Życia Konsekrowanego, obchodzony pod hasłem: „Ewangelia, prorocstwo, nadzieja – życie konsekrowane w Kościele dzisiaj”. Rok ten rozpoczął się w pierwszą niedzielę Adwentu 2014 roku, a zakończy się 2 lutego 2016 roku.

Sobór Watykański II stwierdził, że choć stan życia konsekrowanego nie jest częścią hierarchicznej struktury Kościoła, to „należy on jednak nienaruszalnie do jego życia i świętości” (Lumen gentium, 44). Rzeczywiście, trudno wyobrazić sobie Kościół bez osób zakonnych, członków instytutów świeckich, konsekrowanych dziewic i wdów, bez ich modlitwy, ofiary i prowadzonych przez nich dzieł apostolskich: różnorodnych duszpasterstw, sanktuariów, szkół, mediów, posługi kaznodziejskiej, rekolekcyjnej, służby chorym i ubogim. Historia pokazuje nam, że w sytuacjach kryzysu w Kościele Duch Święty powoływał do istnienia nowe charyzmaty zakonne, które przyczyniały się wydatnie do odnowy Kościoła.

Obecnie ok. 35 tys. Polaków i Polek prowadzi życie konsekrowane, oparte na radach ewangelicznych. Niewiele jest też krajów na świecie, gdzie nie pracowałyby osoby konsekrowane pochodzące z Polski.

Prymas Tysiąclecia: Jesteście z Kościoła i dla Kościoła

W swoim liście apostolskim Papież Franciszek stwierdza, że pierwszym celem Roku Życia Konsekrowanego jest „spojrzenie w przeszłość z wdzięcznością”. Jesteśmy wdzięczni Bogu, który wzbudzał charyzmaty życia konsekrowanego, i ludziom, którzy hojnie na te Boże wezwania odpowiadali. Jesteśmy też wdzięczni tym, którzy owe charyzmaty rozeznawali i ich strzegli. Kiedy patrzymy na najnowszą, powojenną historię zakonów w Polsce, to nie sposób nie wspomnieć Sługi Bożego, Prymasa Stefana Wyszyńskiego. Po roku 1945, w obliczu komunistycznej dyktatury, która wszelkimi sposobami próbowała osłabić Kościół, to właśnie Prymas Tysiąclecia okazał się mężem opatrnościowym dla życia zakonnego w naszej ojczyźnie. W 1953 roku w memoriale do władz „Non possumus” pisał: „Bardziej jeszcze niepewny i bodaj nierównie groźniejszy jest los duchowieństwa zakonnego. Zakony ogranicza się w ich działalności lub nawet pozbawia się je możliwości oddawania się tym rodzajom prac, którym oddawały się wszędzie i zawsze zgodnie ze swym powołaniem”. W tej sytuacji kardynał Wyszyński umiejętnie włączał życie konsekrowane w całość życia Kościoła, szczególnie w duszpasterstwo parafialne, co okazało się dalekowzroczne, gdyż uniemożliwiło marginalizację zakonów. „Jesteście z Kościoła i dla Kościoła” – powtarzał Prymas osobom zakonnym w ciężkich latach 50-tych. To w dużej mierze dzięki jego mądrości i odwadze zakony w Polsce nie podzieliły losu zakonów w innych krajach bloku komunistycznego, gdzie zostały zdelegalizowane.

Jan Paweł II: świętość życia konsekrowanego

Nowy impuls dla życia zakonnemu w Polsce i na świecie dał Jan Paweł II, który podczas swoich licznych podróży apostolskich znajdował zawsze czas na specjalne spotkania z osobami konsekrowanymi.

W 1979 roku na Jasnej Górze papież mówił: „Trzeba nam dziękować Opatrzności Bożej, za przyczyną Pani Jasnogórskiej, przede wszystkim za to, że zakony męskie i żeńskie w Polsce ostały się w pełni, [...] że zachowały swój byt, [...] że zachowały swoją tożsamość”. W roku 1996 ukazała się posynodalna adhortacja Jana Pawła II *Vita consecrata*, o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie. Papież ujmuje istotę życia konsekrowanego w perspektywie świętości. Z jednej strony przypomina o powszechnym powołaniu do świętości, z drugiej zaś zauważa, że w głoszeniu tegoż powołania „obiektywne pierwszeństwo należy przyznać życiu konsekrowanemu, jako że odzwierciedla ono sposób życia samego Chrystusa” (*Vita consecrata*, 32). Nie jest zatem przypadkiem – podkreśla Jan Paweł II – że „w ciągu stuleci bardzo wiele osób konsekrowanych pozostawiło wymowne świadectwa świętości” (*Vita consecrata*, 35). Wielu świętych polskich zakonników i zakonnicy wywarło wpływ na życie Kościoła nie tylko w Polsce, ale i na świecie, czego wymownym przykładem jest siostra Faustyna Kowalska, apostołka Bożego Miłosierdzia.

Franciszek, papież zakonnik: Zakonnicy są prorokami

Papież Franciszek zapytany o miejsce właściwe zakonnikom i siostronom zakonnym w Kościele, odpowiedział: „Zakonnicy są prorokami [...], którzy przepowiadają, jak królestwo Boże będzie wyglądać w swojej doskonałości” (wywiad dla *La Civiltà Cattolica*). A w Liście na Rok Życia Konsekrowanego papież Franciszek precyzuje owo prorockie powołanie: „Prorok otrzymuje od Boga zdolność zgłębiania historii, w której żyje i interpretowania zdarzeń. [...] Potrafi rozemniać, a także jasno wskazać zło grzechu i niesprawiedliwości, bo jest wolny, nie musi odpowiadać przed innymi panami, jak tylko przed Bogiem” (II, 2).

Wymiar proroczy mają autentycznie przeżywane śluby ubóstwa, posłuszeństwa i czystości. Osoby konsekrowane, które żyją skromnie, a dobra, jakimi dysponują, przeznaczają na utrzymanie miejsc kultu, apostołstwo i dzieła miłosierdzia, są z jednej strony znakiem sprzeciwu wobec bożków pieniądza i konsumpcjonizmu, a z drugiej świadczą o możliwości budowania społeczeństwa bardziej solidarnego, wrażliwego na potrzeby bliźnich. Ci, którzy składają ślub posłuszeństwa i przeżywają go dojrzałe, są znakiem sprzeciwu wobec żądz władzy, ale także wobec ubóstwiania demokracji, w której większość zawsze miałaby mieć rację. Natomiast radośnie przeżywany ślub czystości jest w dzisiejszym świecie

znakiem sprzeciwu wobec nachalnej erotyzacji przestrzeni publicznej, a zarazem proroczym świadectwem, że „Bóg sam wystarczy”, jak mawiała św. Teresa z Avila.

Życie konsekrowane szkołą komunii w Kościele

Obok ślubów ubóstwa, posłuszeństwa i czystości, cechą charakterystyczną dla znaczącej większości osób konsekrowanych jest życie wspólnotowe, czyli braterska i siostrzana komunია. Jan Paweł II nauczał, że wielkim wyzwaniem, jakie czeka nas w trzecim tysiącleciu, jest „czynić Kościół domem i szkołą komunii” (*Novo millennio ineunte*, 43). Do tego programu „duchowości komunii” nawiązał Franciszek wskazując, że życie konsekrowane ma być świadectwem komunii w obrębie poszczególnych wspólnot zakonnych, a także na zewnątrz nich, poprzez współpracę z innymi środowiskami kościelnymi i pozakościelnymi (zob. List na Rok Życia Konsekrowanego, II, 3). Dojrzałe wspólnoty zakonne, które modlą się i działają razem z innymi i dla dobra innych, stają się profetycznym świadectwem, że pomimo różnic, jakie są między nami, możemy żyć w jedności i pokoju. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na fakt, że życie konsekrowane jest nośnikiem różnych duchowości, w których na swój sposób uczestniczą także niektórzy duchowni i osoby świeckie. A zatem do korzystania z charyzmatów zakonnych zaproszeni są również nie-zakonnicy. Dokonuje się to m.in. w domach rekolekcyjnych prowadzonych przez osoby konsekrowane.

Jedność rodzin i życia konsekrowanego

Papież Franciszek wyraził radość ze zbieżności Roku Życia Konsekrowanego z Synodem o rodzinie (zob. List na Rok Życia Konsekrowanego, III, 2). Zarówno wspólnoty zakonne, jak i rodziny chrześcijańskie są przestrzeniami ewangelizacji. Charyzmaty zakonne i charyzmat życia rodzinnego nie są konkurencyjne, ale wzajemnie się uzupełniają i wzmacniają. Obydwa znajdują swe ostateczne zakorzenienie w tajemnicy Świętej Rodziny z Nazaretu i w tajemnicy Trójcy Świętej. Choć Bóg wzbudza powołania zakonne niekiedy w sposób zaskakujący, to uprzywilejowanym pod tym względem miejscem pozostaje rodzina. Doświadczenie zdrowych, opartych o żywą wiarę relacji ojcostwa, macierzyństwa i dziecięctwa, staje się niejednokrotnie fundamentem dojrzałego, hojnego życia konsekrowanego. Z drugiej strony wiele osób konsekrowanych podejmuje modlitwę, pracę duszpasterską i apostołską właśnie na rzecz

rodziny. W ten sposób konsekracja poprzez śluby zakonne przenika się z konsekracją poprzez sakrament małżeństwa (zob. Katechizm Kościoła Katolickiego, 1535).

Święto Ofiarowania Pańskiego podkreśla pierwszeństwo Boga w życiu. Najgłębszy sens życia każdego człowieka polega na byciu dla Boga, na ofiarowaniu Bogu wszystkiego, tak jak uczyniła to Maryja. Przypomina nam o tym styl życia konsekrowanego. Przez wstawiennictwo Najświętszej Maryi Panny, Matki Kościoła, prosimy więc Boga, aby zwłaszcza ludzie młodzi odnajdywali miłującą obecność Boga w ich życiu i odważnie odpowiadali na wezwanie do pójścia z Chrystusem drogą życia konsekrowanego.

Wszystkim, a zwłaszcza osobom konsekrowanym, udzielamy z serca pasterskiego błogosławieństwa

Podpisali:

**Kardynałowie, Arcybiskupi i Biskupi Kościoła,
który jest w Polsce**

Komunikaty

Informacja o przygotowaniach do Świątowych Dniach Młodzieży 2016 w Archidiecezji Gdańskiej

W ramach przygotowań do Świątowych Dni Młodzieży, 26 stycznia br. (poniedziałek) prosimy, aby w parafiach, domach zakonnych, kaplicach, poprowadzić spotkanie modlitewne i formacyjne. Może to być wspomnienie w czasie rannej i wieczornej Eucharystii, trwanie przy wystawionym Najświętszym Sakramencie lub program modlitewny przygotowany przez duszpasterstwa i wspólnoty. Sposób przeprowadzenia, czas i miejsce jest zależne od możliwości duszpasterskich.

Rozpoczęliśmy także zapisy do diecezjalnego wolontariatu, który będzie służył pomocą w diecezji podczas Świątowych Dni Młodzieży w Archidiecezji Gdańskiej w dniach 20 – 25 lipca 2016 roku.

Proszę wszystkich kapłanów o kierowanie młodzieży chętnej do takiej usługi, bezpośrednio do mnie (tel. 513-390-514; mail: nowak.krzysztof@wp.pl)

W środę, 28 stycznia 2015 roku o godz. 20.30 odbędzie się kolejne spotkanie organizacyjne wszystkich służb biorących udział w przygotowaniach do

ŚDM. Miejsce spotkania: parafia pw. Bożego Ciała w Gdańsku–Morenie (ul. Piecewska 9).

**/-/ Ks. Stefan Pasternak
Kancelarz Kurii**

**/-/ Ks. Krzysztof Nowak
Koordynator Przygotowań do ŚDM**

Dzień Modlitw w intencji Osób Konsekrowanych

Dnia 2 lutego br. (poniedziałek) odbędą się archidiecezjalne obchody Święta Ofiarowania Pańskiego. Tradycyjnie jest ono obchodzone jako dzień modlitw w intencji osób konsekrowanych – braci i sióstr zakonnych różnych zgromadzeń oraz członków instytutów świeckich życia konsekrowanego. W przeżywanym Roku Życia Konsekrowanego modlitwa ta nabiera szczególnego znaczenia, dlatego została rozszerzona na 3 dni (program w załączniku). Uroczystej liturgii Mszy św. koncelebrowanej w kościele rektoralnym pw. Św. Józefa w Gdańsku, 2 lutego o godz. 18.00 przewodniczył będzie Arcybiskup Metropolita Gdański Sławoj Leszek Głódź. Uroczystość ta rozpocznie się „procesją światła”, podczas której niesione będą relikwie świętych i błogosławionych, która wyruszy z kościoła św. Brygidy o godz. 17.00.

Zapraszamy wiernych do wspólnej modlitwy dziękczynnej za dar życia zakonnego i konsekrowanego.

Program uroczystości w Archidiecezji Gdańskiej

Sobota - 31 stycznia

17.00 – Nieszpory i adoracja w łączności z Siostrami Klauzurowymi kaplica Sióstr Karmelitanek Bosych w Gdyni Orłowo, ul. Cumowników 8.

Niedziela - 1 lutego

16.30 – Nabożeństwo pojednania i uwielbienia kościół św. Katarzyny w Gdańsku (oo. Karmelici)
w trakcie Adoracji Najświętszego Sakramentu okazja do spowiedzi.

Poniedziałek - 2 lutego (Ofiarowanie Pańskie)

17.00 – Nabożeństwo Światła
(kościół św. Brygidy w Gdańsku)

17.15 – Procesja Światła z relikwiami Świętych i Błogosławionych Zgromadzeń
formuje się procesja i wyrusza do kościoła św. Józefa (oo. Oblaci)

17.45 – Przybycie do kościoła św. Józefa

18.00 – Uroczysta Msza św. koncelebrowana pod przewodnictwem
Arcybiskupa Metropolity Gdańskiego Sławoja Leszka Głódzia

/-/ Ks. Stefan Pasternak
Kancierz Kurii

/-/ Ks. Janusz Warzocha SJ
Wikariusz Biskupi ds. Zakonnych

31 stycznia - 2 lutego 2015 roku

Spotkanie opłatkowe dla Pracowników Służby Zdrowia

Duszpasterstwo Służby Zdrowia Archidiecezji Gdańskiej zaprasza lekarzy, farmaceutów, pielęgniarki i wszystkich pracowników Służby Zdrowia, a także księży kapelanów szpitali i hospicjów na spotkanie opłatkowe w sobotę, 24 stycznia 2015, które odbędzie się w kościele pw. Św. Bernarda w Sopocie przy ulicy Abrahama 41/43.

W programie spotkania:

10.00 – Msza św. koncelebrowana z homilią
11.00 – życzenia i wspólne spotkanie

Ks. Błażej Kwiatkowski
Diecezjalny Duszpasterz Służby Zdrowia

Propozycja zakupu książki dla rodzin podczas wizyty kolędowej

Przedstawiamy propozycję zakupu książki (30 stron), która może pomóc naszym wiernym w głębszym pochyleniu się nad zagadnieniem nawrócenia i przystąpieniu do sakramentu pokuty. Niniejsza pozycja została zatwierdzona przez Komisję Duszpasterstwa KEP jako pomoc w realizacji programu duszpasterskiego na kolejny rok pracy. Może

ona posłużyć jako PAMIĄTKA wizyty kolędowej, pozostawiona dla całej rodziny, jak również być szeroko wykorzystana w duszpasterstwie parafialnym oraz szkolnym. Dużą zaletą tejże publikacji jest cena, ukierunkowana na szerokie dotarcie do wiernych.

Cena książki – 1 zł.

Załącznik : wzór okładki i spis treści.

Książka do nabycia w:

- Hurtownia św. Pawła, ul. Bitwy Oliwskiej 33 a, Gdańsk Oliwa, tel. (58) 554-18-34 lub w sklepie internetowym www.hurtpawel.pl

/-/ Ks. Stefan Pasternak
Kancierz Kurii

/-/ Ks. Andrzej Pradela
Dyrektor Wydziału Duszpasterskiego

W najbliższym czasie

Spotkanie dla małżonków w kryzysie

Ognisko Wspólnoty „Sychar” z Gdańska i Duszpasterstwo Rodzin Archidiecezji Gdańskiej zapraszają w sobotę 7 lutego 2015 roku na otwarte dla wszystkich spotkanie dotyczące zagadnień nierozdzielności małżeństwa.

Szczególnie polecamy spotkanie tym małżonkom, których jedność jest zagrożona tj. przeżywających poważne trudności. Poruszane zagadnienia są bardzo ważne także dla osób pomagających małżeństwom w kryzysach tj. duszpasterzy, doradców życia rodzinnego.

Spotkanie połączone jest ze świętowaniem 5 rocznicy utworzenia na terenie Archidiecezji Gdańskiej pierwszego ogniska Wspólnoty Trudnych Małżeństw „Sychar”. Rozpoczynamy Eucharystią w Katedrze Oliwskiej o godz. 13.00, następnie ok. godz. 14.00 w Auli św. Jana Pawła II w Gdańsku Oliwie, Plac Bpa E. Nowickiego II część wykładowa, połączona ze świadectwami małżonków.

W programie m.in. spróbujemy odpowiedzieć na pytania: Czy miłość małżeńska może się kiedyś skończyć? Czy można zacząć żyć od nowa, nie zmieniając siebie?

Czy w obliczu kryzysu, rozwód to jedyne rozwiązanie? Kiedy zaczyna się i kończy rozwód? Czy przynosi ulgę? Jak odbudować zranioną miłość? Jak kochać, przepraszać i wybaczać? Jak pomagać małżeństwom w kryzysie?

Gośćmi specjalnymi będą: Ks. Paweł Dubowik - Krajowy Duszpasterz Wspólnoty „Sychar”, Andrzej Szczepaniak – Współzałożyciel i Główny Lider Wspólnoty „Sychar”, Ks. Krzysztof Homoncik – Diecezjalny Duszpasterz Rodzin Archidiecezji Gdańskiej, Ks. Marcin Bukowski – Opiekun ogniska „Sychar” w Gdańsku.

W programie przewidziana jest przerwa kawowa. Wstęp wolny. Zakończenie ok. 18.00 Serdecznie zapraszamy.

Planowane wydarzenia

Nauki przedślubne 2014/2015

Przygotowanie bezpośrednie do Sakramentu Małżeństwa

PARAFIA NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA
81-365 Gdynia, ul. Armii Krajowej 46, tel. (58) 661 51 92, e-mail; nspj@diecezjagdansk.pl
Nauki przedmałżeńskie obejmują cztery spotkania – łącznie osiem tematów i odbywają się w każdy wtorek o godz. 18.00 w Auli Akademickiej.

Pierwsze spotkanie

Życie katolickie budowane na fundamencie przykazania Bożych i Sakramentów – spotkanie przeprowadzi Ks. Kanonik Piotr Szamocki

Sakrament Małżeństwa – spotkanie przeprowadzi Ks. Proboszcz Władysław Pałys

3.02.2015; 3.03.2015; 31.03.2015;
28.04.2015; 26.05.2015.

Drugie spotkanie

Miłość małżeńska – spotkanie przeprowadzi Ks. Ka-

nonik Gerard Kaczyński

Ewangelizacja życia zadaniem dla małżonków i rodziców katolickich – spotkanie przeprowadzi O. Proboszcz Stanisław Kreft OFM Conv.

9.12.2014;
10.02.2015; 10.03.2015; 7.04.2015;
5.05.2015; 2.06.2015.
Trzecie spotkanie

Rodzina wspólnotą życia i miłości – spotkanie przeprowadzi O. Proboszcz Adam Sołdek SJ

Czystość w służbie miłości małżeńskiej – spotkanie przeprowadzi Ks. Prałat Edmund Skalski
16.12.2014;
17.02.2015; 17.03.2015; 14.04.2015;
12.05.2015; 9.06.2015.

Czwarte spotkanie

Małżeństwo i rodzina w sytuacji kryzysowej – spotkanie przeprowadzi Ks. Prałat Henryk Lew Kiedrowski

Styl życia rodziny chrześcijańskiej i jej tradycje – spotkanie przeprowadzi O. Proboszcz Eugeniusz Leśniak CSsR

23.12.2014;
24.02.2015; 24.03.2015; 21.04.2015;
19.05.2015; 16.06.2015.

W miesiącach: styczeń, lipiec, sierpień nie ma nauk przedślubnych.

Jubileusze

25 kwietnia:

Państwo Elżbieta i Franciszek Szornak – 60-lecie zawarcia małżeństwa (parafia pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Pucku).

W mediach

Radio Plus

CODZIENNIE (PONIEDZIAŁEK – PIĄTEK)

Ewangeliarz

7 dni w tygodniu, zawsze o 6.10 fragment Ewangelii na dany dzień z komentarzem ks. Grzegorza Michalczyka.

Wieki Wieków

Codziennie o 6.50. Program Artura Moczarskiego – kalendarium i sylwetka patrona dnia.

Nocne Światła

Od poniedziałku do czwartku od 23.00 do 01.00 prowadzona przez Pawła Krzemińskiego z udziałem gościa (duchowny, socjolog, psycholog, filozof) i słuchaczy (telefonicznie). Tematyka wywodząca się wprost z Dekalogu, człowiek w

NIEDZIELA

7.00

Radiowy przekaz Mszy św. z kościoła św. Brygidy w Gdańsku.

7.50

„Rozmowa z metropolitą” - cotygodniowa rozmowa Adama Hlebowicza z metropolitą gdańskim arcybiskupem Sławojem Leszkiem Głódziem na najbardziej aktualne tematy Kościoła, Polski i świata.

8.00 – 9.00

„Ósma Godzina Czytań”

Biblijna audycja Artura Moczarskiego emitowana w niedzielę o 8.00, której punktem wyjścia do rozmowy jest cytat z Pisma Świętego. Rozważania na temat treści i przesłania w nim zawartego w kontekście wartości chrześcijańskich.

9.00 – 9.05

Serwis Z Życia Kościoła

W niedzielę po wiadomościach o 9.00 specjalny serwis dotyczący spraw Kościelnych. Dodatkowe podsumowanie informacji z tygodnia.

9.05 -10.00

„Plus znaczy więcej” – Iwona Demska wraz z zaproszonymi gośćmi opisuje ich pasje, zaangażowania, ważne wydarzenia z zakresu kultury, religii i obywatelstwa.

11.00 – 12.00

Kościół Wczoraj, Dziś i Jutro

Piotr Zworski rozmawia z ekspertami, duchownymi, dziennikarzami KAI

20.00 – 20.59

Obrazy Z Historii Kościoła

Program historyczny Marcina Bąka. W audycji poruszane są kwestie związane z udziałem Kościoła w życiu i rozwoju Polski oraz Europy na przestrzeni wieków. Emisja o 20.00

21.00 – 21.59

Obserwatorium Radia PLUS

Autorska audycja Patrycji Michońskiej nadawana w niedzielę o 21.00 wspierająca Naukę Kościoła i wartości chrześcijańskie.

PONDZIEŁEK

20.00 – 22.00

Kościół Według Marka

Poniedziałkowy wieczór to tradycyjnie czas Marka Zajęca i jego gościa (osoba duchowna).

Audycja oparta na interakcji ze słuchaczami, odpowiedziach na pytania, życiowych drogowskazach.

Telewizja Gdańsk

Magazyn katolicki „Droga” w TVP Gdańsk pod redakcją Jolanty Roman-Stefanowskiej. Najbliższa emisja w niedzielę 25 stycznia 2015 roku o godz. 18.00.

Powtórka programu w poniedziałek dnia 26 stycznia o godz. 19.30. Następny Magazyn Katolicki „Droga” będzie emitowany w niedzielę dnia 8 lutego 2014 r.

Radio Gdańsk

Niedziela 7.05–7.25 „W Drodze” (magazyn katolicki)

„Gość Niedzielny”

Zapraszamy do lektury gdańskiego wydania tygodnika „Gość Niedzielny”.

► Ks. Rafał Starkowicz - „Zbrojnego dżihadu... nie ma”. O islamie i polskich Tatarach z kniazem Jerzym Szahuniewiczem, prezydentem Związku Szlachty Tatarskiej byłego Księstwa Litewskiego, rozmawia ks. Rafał Starkowicz.

► Jan Hlebowicz - „Rechoł karabinów nad rajem” Ludobójstwo w Ponarach. Widziałam zmęczonych i zakurzonych ludzi niosących niewielkie tobołki. Pilnowali ich uzbrojeni Litwini i Niemcy. Za pieszymi jechały furmanki, na których siedziały kobiety z niemowlętami i starsze osoby. Potem usłyszałam strzały...